

Posudek bakalářské práce Jana Popeláře *The Solution to the Mind-Body Problem in Searle's Philosophy of Mind*, ETF UK 2016

Jan Popelář předložil práci, kterou napsal anglicky za svého studijního pobytu v Amsterdamu. Formálně jsem byl vedoucím práce, ale na její téma, obsah ani vypracování jsem neměl vliv, snad kromě obecných otázek vhodnosti tématu, zvolené literatury a celkového řešení.

Téma práce je velmi zajímavé a v soudobé anglosaské filosofii často pojednávávané: vztah mysli a těla. Jako všechny skutečně filosofické otázky není zřejmě ani tato definitivně řešitelná, pokusy o její řešení však mohou přinést řadu důležitých poučení a v neposlední řadě i prostou radost z myšlení. To vše myslím Popelářova práce vskutku přináší.

První část se zabývá historickým vývojem filosofie mysli. Podobně jako většina autorů v této oblasti začíná i Popelář Descartovým *cogito* a dualismem *res cogitans* a *res extensa*. Je jistě pozoruhodné, že tato otázka po 400 letech končí u Searla také jistou, byť mnohem propracovanější podobou dualismu. Je snad správně ukázáno, že empirismus, wundtovská „introspekce“ ani behaviorismus přes všechny hluboké vhledy do problematiky v zásadě s tímto dilematem nepostoupily dále. Jistý zvrat v diskusi znamená „kognitivní revoluce“ 60. let. Rozvoj a úspěchy na poli neurologie a informatiky postavily tuto otázku do nového světla. Zřejmě poprvé v dějinách přestala vědecká teorie zcela dbát na takové podstatné rysy vědomé zkušenosti jako její intencionalita či subjektivita (ve smyslu *já myslím, já cítím*, tyto obsahy jsou vždy *mé* apod.) a pokusila se je vyložit jako pouhé „epifenomény“ fysiologismů probíhajících v neuronových sítích. Důvodem je jistě fakt, že tyto rysy vědomí vposledku unikají „objektivnímu“ (tj. na pozorovateli nezávislému) pozorování či jinak řečeno vědomí není součástí kauzálního působení ve světě.

Popelář si je dobře vědom hlubokých metodologických a konečně i filosofických problémů spojených s tímto stanoviskem. Proto ho zajímá pokus amerického filosofa Johna Searla (*1932) vyhnout se největším problémům moderní filosofie mysli, jež označuje jako materialismus, kognitivismus a dualismus. Jako důsledek neblahého vlivu zastaralé terminologie vidí jednak úsilí o objektivitu jako „hledisko třetí osoby“, jednak dělení světa na „fyzikální“ a „mentální“ roviny. Vědomí je nutno chápat jako hledisko „první osoby“, což ještě neznamená nějakou perspektivistickou

relativizaci. Dále pak lze „mentální“ fenomény (do jisté míry?) vykládat jako „účinky“ a zároveň „rysy“ či charakteristické projevy fyzikálního základu (tj. mozku či neuronů), překračující či „emergující“ jeho čistě fyziologickou funkci. Známy je Searlov příklad s molekulou H₂O, k jejíž vlastnostem patří i „kapalnost“, která jistě za jistých podmínek patří k vodě, aniž je ovšem vlastností jejích skladebných prvků. Tato Searlova pozice bývá označována poněkud zavádějícím termínem „biologický naturalismus“.

Zvláštní pozornost věnuje Popelář Searlově kritice tzv. funkcionalismu, kognitivismu a snahám vykládat vědomí prostředky vědního oboru „AI“ (tj. umělé inteligence). Searle se ohrazuje proti pokusům převést vědomé stavy (myšlení, cítění, sebevědomí apod.) na „strojový kód“. Tzv. „slabá AI“, tzn. že počítač s námi komunikuje natolik dokonale, že nejsme schopni rozeznat, zda komunikujeme s vědomou bytostí či strojem, je podle něj uskutečnitelná. Problémem je však „silná AI“, tedy stav, kdy počítač sám nabývá vědomí. Vzniká samozřejmě metodologická potíž, jak poznat, zda „druhý“, ať už člověk nebo počítač, má vskutku vědomí. Pouhá komunikace nebo pozorování, jak se druhý chová, není dostatečným kritériem k rozhodnutí této otázky. Searlovo řešení, jak je Popelář uvádí v pozn. 28 na s. 52, je v mnohém ohledu problematické, totiž fyziologické: naše vlastní vědomí je „emergentním“ produktem mozku, tudíž můžeme očekávat, že u bytostí vybavených druhově stejnou nervovou soustavou dochází ke stejným „emergencím“. V tzv. argumentu „čínského pokoje“ (Chinese room argument) Searle upřesňuje své pochyby, že by pouhou komunikací bylo možno zjistit, zda překlady z čínštiny dělá počítač nebo překladatel: „syntaxe není dostačující pro sémantiku“ (s. 55).

Závěrečnou část práce věnuje Popelář námitkám vůči Searlově koncepci. Ty zobecňuje na podvojnost, k níž jeho koncepce vede. Otázkou jsou jeho „úrovně popisu“ (levels of descriptions). Tvrzení, že mysl je „rysem“ mozku, chce vyjádřit identitu obého. Zároveň je však mysl chápána jako „zapříčiněná“ činností mozku a příčinný vztah vylučuje identitu. Podobná je i námitka Thomase Nagela, již Popelář uvádí, že nelze logicky dedukovat mentální tvrzení z ne-mentálních tvrzení. Searlovi je proto vytýkán „skrytý dualismus“. Podobný (a vlastně už dávny) problém je otázka svobodné vůle za těchto podmínek.

Popelářova práce je výstižným shrnutím poměrně rozsáhlé a obtížné vědecké diskuse. Jeho výklad je jasný a srozumitelný, k práci nemám obsahových ani formál-

ních připomínek. Vysoce hodnotím i grafickou a typografickou střizlivost a přehlednost textu práce. Postrádám snad jedině jasněji vyjádřené vlastní stanovisko autorovo. Proto mám spíše dotazy filosofické povahy:

1) Zaujala mě evolucionistická argumentace, v jejímž důsledku Searle dospívá k tvrzení o „emergentní vlastnosti“ vědomí vůči mozku. Nelze jistě zpochybňovat, že mozek nějak kauzálně působí na vědomí. Dalo by se však tvrdit i opačně, že v průběhu evoluce vědomí rovněž působí na mozek? Jinými slovy: mohli bychom říci, že „kultura“ nějak ovlivňuje „naturu“ neboli „duch“ „hmotu“? A pokud ano, pokud toto kauzální působení není jednostranné, nýbrž oboustranné, neřeší se tím nakonec nějak neslučitelnost „kauzality“ a „identity“? Není nakonec pravá identita identitou identity a neidentity (Hegel)?

2) Nejsme přinejmenším v opačné pozici než tvrdí kognitivní „epifenomenalisté“: ne že by vědomí (na rozdíl od neuronů) nebylo přístupno „objektivnímu“ vědeckému poznání, ale není naopak vědomí vždy tím prvním, skrze co teprve poznáváme jakékoli objekty vědy a co je tedy bezprostředně přístupno a důvěrně známo (byť ne vždy důsledně reflektováno)?

Práci **doporučuji k obhajobě** a navrhuji ji dle výsledku obhajoby hodnotit klasifikačním stupněm **A (výtečně) – B (velmi dobře)**.

Studnice-Zblon, 4. září 2016

Jan Kranát, PhD.
vedoucí práce